

Analyse: De neergang van het CDA

Analyse op basis van meerdere kiezersonderzoeken van I&O Research (periode 2017 – maart 2022). Deze analyse is grotendeels gebaseerd op de I&O-peiling van februari 2022 en eerder, de profielkenmerken op de meting van maart 2022.

In dit document:

- Samenvatting
- Historische ontwikkeling
 - Tweede Kamer
 - Gemeenteraad
- Verklaringen
 - Kiezers linkser, socialer en minder conservatief
 - Opiniëartikel: “Grote vraagstukken vragen om dappere politiek”
 - Klimaat, stikstof, boeren
 - Ontkerkelijking
 - Vertrouwen daalt, wantrouwende kiezers verlaten CDA
 - Het uitblijvende Wopke-effect ...
 - CDA-verlaters vaak teleurgesteld in landelijk optreden CDA
- Het profiel van de CDA-kiezer
 - Leeftijd: het CDA verliest jong en oud
 - Opleiding: het CDA verliest vooral lager en middelbaar opgeleiden
 - Stedelijkheid: vooral verlies in de stad

SAMENVATTING

Historische ontwikkeling CDA-electoraat

In 1963 haalden de partijen waaruit later het CDA zou ontstaan (KVP, CHU en ARP) samen nog 76 zetels in de Tweede Kamer: ruim de helft van alle 150 Kamerzetels. Op dit moment (februari 2022) staat het CDA op zes zetels in de I&O-peiling, vier procent van de stemmen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2022 zal het CDA waarschijnlijk uitkomen op 6 tot 10 procent.

Waar het CDA inlevert, groeien andere partijen. Sinds 2010 heeft de VVD de plek als grootste partij van het CDA overgenomen. Relevant zijn de ‘nieuwe’ partijen die groeien en (ten dele) ook kiezers van het CDA afpakken: PVV, ChristenUnie, BBB. Ook SGP is stabiel.

Verklaringen: ook de CDA-kiezers wil het linkser, socialer en minder conservatief

Het lijkt erop dat het CDA een aantal belangrijke ontwikkelingen in de samenleving heeft gemist. De kiezers willen het linkser, socialer en minder conservatief, ook de CDA-

kiezer. Degenen die vasthouden aan de conservatievere standpunten zochten in 2021 hun heil bij PVV, FvD, JA21 en BBB.

CDA-kiezers zijn (gemiddeld) sterk tegen marktwerking in de zorg of in de woningmarkt, ze zijn voor nivelleringsmaatregelen, tegen bezuinigingen in de zorg, voor herinvoering van de basisbeurs, voor hogere lonen in de publieke sector en relatief vaak voor de AOW terug naar 65 jaar (maar minder vaak dan gemiddeld).

Het klimaat is een veel belangrijker electoraal thema geworden. De steun voor klimaatmaatregelen nam toe én het klimaat verdeelt het electoraat nu veel sterker dan in 2010. Ook CDA-kiezers zijn zich meer zorgen om het klimaat gaan maken en staan vaker open voor klimaatmaatregelen. Eind 2020 stonden de (toenmalige) CDA-kiezers nog in sterke mate achter de boeren en hun protesten tegen de stikstofmaatregelen. Een jaar later (september 2021) zagen we echter in ons onderzoek voor de Volkskrant dat een groter deel (39%) van de CDA-kiezers wel openstaat voor krimp van de veestapel dan niet (18%).

De boeren-populatie zelf stemt nauwelijks nog op het CDA: circa twee derde van de veeboeren zou nu stemmen op de BoerBurgerBeweging. De op-een-na grootste partij zou de SGP zijn. Nog slechts vier procent zou CDA stemmen.

High-trust en low-trust partijen

Het vertrouwen in de Nederlandse overheid daalde het afgelopen jaar sterk. CDA-kiezers zijn kiezers die (normaal gesproken) vertrouwen hebben in de overheid. Echter, als ze dit vertrouwen verliezen, verliezen ze ook het vertrouwen in het CDA en zoeken ze hun heil bij partijen als PVV, BBB en JA21 en gemeentelijk: de lokale partij. CDA-kiezers die de overheid nog wel vertrouwen maar teleurgesteld zijn in het CDA stappen over naar VVD en ChristenUnie

Het uitblijvende Wopke-effect

Eind 2020 zagen we een electorale opleving voor het CDA met het aantreden van Wopke Hoekstra als lijsttrekker. Het “Wopke-effect” zette echter niet door. Dat had duidelijk (ook) te maken met de prestaties van Hoekstra zelf. Bij zijn aantreden in 2017 scoorde hij een keurige 6,7, twee jaar later was dit gestegen naar een 6,9 en was hij een van de meest populaire ministers (en politici) van Nederland, iets wat vaak zo is bij ministers van Financiën. Bij het begin van de coronacrisis werd Hoekstra gewaardeerd met een 7,0, bijna net zo goed als Rutte en De Jonge.

Begin 2021 – in de verkiezingscampagne – ging het echter rap mis. Hoekstra reed een scheve schaats in een campagneclipje en zijn optreden in de debatten was allesbehalve sterk. Bij de verkiezingen leverde het CDA vier zetels in t.o.v. 2017. In oktober 2021 noteerde Hoekstra nog maar een 4,6, lager dan Gert-Jan Segers, Mark Rutte en Caroline van der Plas – leiders van directe concurrenten.

De geest van Pieter Omtzigt ...

En Hoekstra scoorde veel lager dan de man die de partij graag had geleid maar het CDA gedesillusioneerde verliet: Pieter Omtzigt, die in juni '21 maar liefst een 7,7 kreeg van de kiezers en eind 2021 nog steeds een zeer goede 7,1. Mijlenver boven zijn oud-collega's verheven.

Het CDA verliest nu – februari 2022 in vergelijking met maart 2021 – vooral kiezers aan BBB (6%), JA21 (4%), ChristenUnie (4%), Volt (4%), VVD (3%), D66 (3%) en 'een andere partij' (5%), waar – zo blijkt uit de open toelichtingen – meestal de langverwachte partij van Pieter Omtzigt bedoeld wordt. In een peiling in oktober 2021 concludeerde we al eens dat Omtzigt – als hij een eigen partij zou beginnen – goed zou kunnen zijn voor 29 à 33 zetels.

CDA niet sociaal genoeg, heimwee naar Omtzigt

Slechts een derde van de CDA-kiezers van vorig jaar (TK2021) zegt bij de gemeenteraadsverkiezingen van plan te zijn op het CDA te gaan stemmen. Deze stemmen komen vooral terecht bij een lokale partij of de VVD. CDA-verlaters vinden vaak dat die andere partij 'voor mijn gemeente betere plannen heeft' en/of dat deze partij het 'in mijn gemeente goed heeft gedaan'.

Maar de CDA-achterban is vooral ook teleurgesteld in wat de partij sinds de Tweede Kamerverkiezingen heeft gepresteerd. Ze zijn teleurgesteld in de manier waarop het CDA met Pieter Omtzigt omging en vinden het gevoerde beleid vaak niet sociaal genoeg. De Toeslagenaffaire wordt regelmatig genoemd als symbool daarvoor. Veel kiezers constateren dat het "rommelt in de partij" en dat er "geen leiderschap" is.

1 Historische ontwikkeling CDA-electoraat

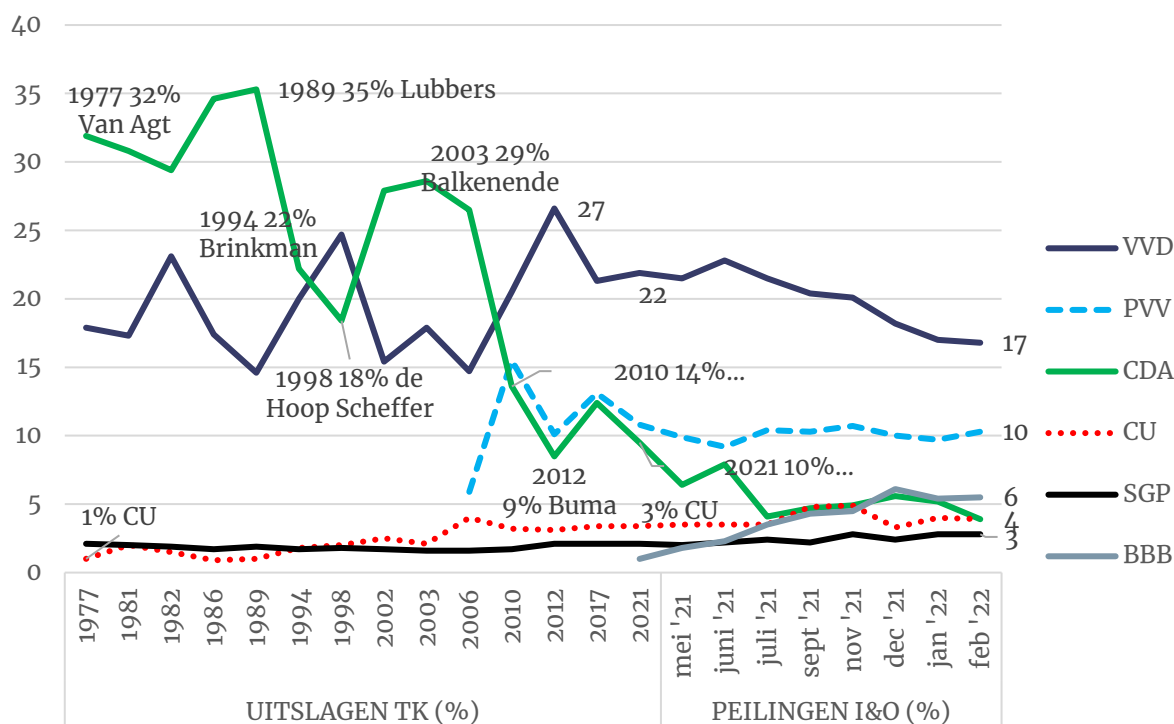
Tweede Kamer: van half Nederland in 1963 naar 4 procent nu

In 1963 haalden de partijen waaruit later het CDA zou ontstaan (KVP, CHU en ARP) samen nog 76 zetels in de Tweede Kamer: ruim de helft van alle 150 Kamerzetels. Negen jaar later (1972) waren dat er nog 48, iets minder dan een derde. In 1977 deed de partij voor de eerste keer mee onder de naam Christen Democratisch Appèl. In dat jaar werd – met Dries van Agt als lijsttrekker en latere premier – 32 procent van de stemmen gehaald: 49 zetels. Onder Ruud Lubbers (1986-1998) was sprake van een opleving en stabilisatie, waarna een eerste grote afstraffing volgde in 1994 (met Elco Brinkman als lijsttrekker). In 2002 werden – na acht jaar paars – de verkiezingen weer eens gewonnen met Jan-Peter Balkenende (2002-2010), die profiteerde van een electoraat op drift en in verwarring, nadat Pim Fortuyn was vermoord (mei 2002). Bij de laatste verkiezingen met Balkenende (2010) zette de partij echter een vrije val in, met 15 zetels in de Tweede Kamer (10%) bij de verkiezingen van maart 2021. Die val lijkt nog niet ten einde: op dit moment (februari 2022) staat het CDA op zes zetels in de I&O-peiling, vier procent van de stemmen.

En waar het CDA inlevert, groeien andere partijen. Sinds 2010 heeft de VVD de plek als grootste partij van het CDA overgenomen, al wordt die grootste partij ook steeds kleiner. Relevant zijn de ‘nieuwe’ partijen die groeien en (ten dele) ook kiezers van het CDA afpakken: PVV, ChristenUnie, BBB. De BBB heeft nu met zes procent (negen zetels in de februari-peiling) meer kiezers achter zich dan het CDA (4%). Ook SGP is stabiel en zelfs licht groeiend.

Uitslagen en peilingen Tweede Kamer voor VVD, PVV, CDA, CU, SGP en BBB (IN %)

Het CDA verliest nu – februari 2022 in vergelijking met maart 2021 – vooral kiezers aan BBB (6%), JA21 (4%), ChristenUnie (4%), Volt (4%), VVD (3%), D66 (3%) en ‘een andere partij’ (5%), waar – zo blijkt uit de open toelichtingen – meestal de langverwachte partij van Pieter Omtzigt bedoeld wordt. In een peiling uit oktober 2021 concludeerde we al eens dat Omtzigt – als hij een eigen partij zou beginnen hij goed zou kunnen zijn voor 29 à 33 zetels.

Een opvallend hoog aandeel van de CDA-2021- stemmers weet nu niet waar op te stemmen (30%).

Bij de TK-verkiezingen van maart 2021 verloor het CDA (t.o.v. 2017) vooral kiezers aan VVD (14%) en verder aan een hele reeks: D66 (5%), PVV (5%), ChristenUnie (3%), BBB (2%), SP (2%) en PvdA (2%).

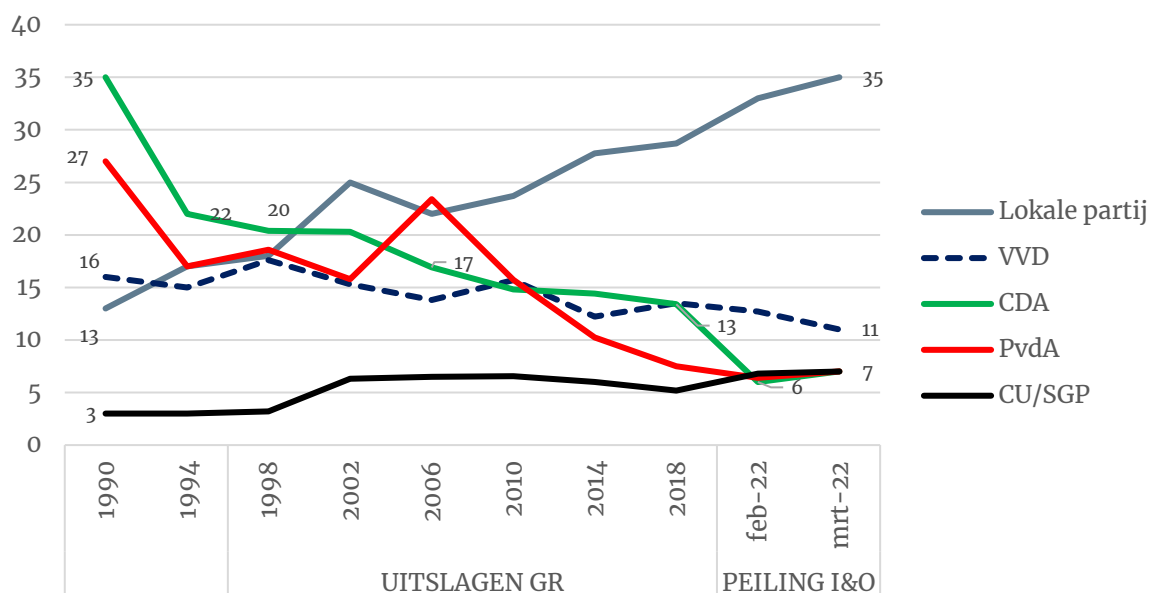
Gemeenteraad: van grootste lokale partij naar...

Bij de gemeenteraadsverkiezingen zien we deels dezelfde trends, deels andere. Het CDA (in 1998 nog de grootste lokale partij, met 20 procent van de uitgebrachte stemmen) is voorbijgestreefd door de ‘lokale partijen’, ook al eens door de PvdA in 2006 en later door

de VVD (in 2010 en 2018, al was dat in 2018 nipt: VVD 13,5%, CDA 13,4%). Bij de verkiezingen in maart 2022 zal het CDA waarschijnlijk uitkomen op 6 tot 10 procent. Opvallend is ook hier dat de ChristenUnie en SGP (voorheen vaak samen optrekkend, tegenwoordig vaker apart) ook lokaal blijven groeien.

Uitslagen (1990-2018) en peilingen (2022) raadsverkiezingen ('lokale partij', VVD, CDA, PvdA, CU/SGP)

2 Verklaringen

2.1 Kiezers willen het linkser, socialer en minder conservatief

Hoe is de neergang van het CDA te verklaren? Het lijkt erop dat het CDA een aantal belangrijke ontwikkelingen in de samenleving heeft gemist. De kiezers willen het linkser, socialer en minder conservatief, ook de CDA-kiezer. Degenen die vasthouden aan de conservatievere standpunten zochten in 2021 hun heil bij PVV, FvD, JA21 en BBB. Zo zagen we eind 2020 in vergelijking met 2010.

Linkser

Dat kiezers *linkser* denken komt onder andere doordat ze nu in ruime meerderheid tegen marktwerking in de publieke sector zijn, liever een basisbeurs willen i.p.v. een leenstelsel, de AOW-leeftijd omlaag willen. Er is nog steeds ruime steun voor nivelleringsmaatregelen. In 2010 was dat allemaal veel minder (dan wel meer) het geval.

Ook CDA-kiezers zijn eind 2020 (gemiddeld) sterk tegen marktwerking in de zorg of in de woningmarkt, voor nivelleringsmaatregelen, tegen bezuinigingen in de zorg, voor

herinvoering van de basisbeurs, voor hogere lonen in de publieke sector en relatief vaak voor de AOW terug naar 65 jaar (maar minder vaak dan gemiddeld).

Bovendien is het klimaat een veel belangrijker electoraal thema geworden. De steun voor klimaatmaatregelen nam toe én het klimaat verdeelt het electoraat nu veel sterker dan in 2010. Ook CDA-kiezers zijn zich meer zorgen om het klimaat gaan maken en zijn – bijvoorbeeld – veel minder vaak voorstander van ‘meer asfalt’ om het fileprobleem op te lossen, zijn (net als de gemiddelde Nederlander) niet tegen een energietransitie richting duurzame energie (Zie ook paragraaf 2.3).

Minder conservatief

Onder de sociaal-culturele dimensie verstaan we de verzameling van kwesties die niet direct draaien om geld, economie of verdelingsvraagstukken, maar wel om veiligheid, immigratie, integratie, Europa, buitenlandpolitiek, veiligheid en kunst en cultuur.

Kiezers denken gemiddeld nog steeds relatief *conservatief*, maar minder dan in 2010. Dit is bijvoorbeeld te zien aan hoe ze denken over de Europese Unie: Nederlanders vinden weliswaar dat de EU te veel macht heeft, maar het aandeel dat vindt dat de Nederlandse financiële bijdrage aan de EU omlaag moet, daalde van 65 naar 42 procent. Slechts 15 procent zou terug willen naar de gulden. Nog steeds zijn meer mensen het eens (49%) met de stelling “Het aantal arbeidsmigranten uit Oost-Europa moet worden beperkt, om de banen van Nederlandse werknemers te beschermen” dan oneens (21%). Maar dat is duidelijk minder dan in 2010, toen was 64 procent het hier nog mee eens en 13 procent oneens. In 2010 vonden nog bijna zes op tien kiezers dat op ontwikkelingssamenwerking mocht worden bezuinigd (wat in het eerste kabinet Rutte ook gebeurde). Inmiddels vindt nog 34 procent dat hierop mag worden bezuinigd. Een meerderheid (59%) vindt nog steeds dat “moslims en mensen met een migratieachtergrond zich volledig moeten aanpassen aan de Nederlandse manier van leven”, maar in 2020 was dat nog 67 procent.

CDA-kiezers zijn ongeveer net zo ‘conservatief’ als gemiddeld Nederland, maar minder conservatief dan 10 jaar geleden. Ook CDA-kiezers zijn eind 2020 minder faliekant tegen arbeidsmigratie en ze vinden eind 2020 minder vaak dat er bezuinigd mag worden op ontwikkelingssamenwerking (van 49% naar 30%). CDA-kiezers vinden nog evenveel als in 2010 dat mensen met een migratieachtergrond zich moeten aanpassen aan de Nederlandse manier van leven (was 64%, is 63%).

2.2 “Grote vraagstukken vragen om dappere politiek”

I&O-onderzoeker Peter Kanne schreef een opiniestuk naar aanleiding van het onderzoek onder veeboeren in opdracht van de Volkskrant. De Volkskrant publiceerde het op woensdag 27 oktober onder de titel “Laffe politiek wordt afgestraft, de kiezer snakt naar dappere besluiten”.

<https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-laffe-politiek-wordt-afgestraft-de-kiezer-snakt-naar-dappere-besluiten~bb5db1f7/>

Derk Boswijk, Tweede Kamerlid en landbouwwoordvoerder voor het CDA, had in de Volkskrant van donderdag 21 oktober een aantal verstandige reacties op ons onderzoek, waaruit bleek dat nog maar 4 procent van de veehouders op het CDA stemt. Maar liefst 98 procent heeft weinig tot geen vertrouwen in de overheid en twee derde zou nu stemmen op de BoerBurgerBeweging. Boswijk: “Ik denk dat we als CDA te lang iedereen te vriend hebben willen houden. Waardoor uiteindelijk iedereen boos op je is. Wij als CDA hebben gezegd: we willen geen halvering van de veestapel. Maar wat we dan wel willen hebben we niet gezegd.”

Het klinkt als oprecht, voortschrijdend inzicht. Ware het niet dat we het hier hebben over een partij die – gerekend vanaf 1958 – elf van de vijftien ministers van landbouw leverde. Uitgedrukt in jaren: 46 van afgelopen 63 jaar bepaalde het CDA het landbouwbeleid en nog langer maakte het deel uit van de regering. Een landbouwpolitiek die – ondanks andere beloften – de veestapel verder liet groeien met alle problemen voor klimaat, natuur en volksgezondheid van dien.

Boswijk klinkt als een redelijke man. Hij ziet in dat er wel degelijk een stikstofprobleem is en dat de veestapel zal moeten krimpen. Het kan bijna niet anders of krimp van de veestapel haalt het nieuwe regeerakkoord. Ook het CDA zal haar handtekening daar onder zetten. Het jammere – lees: ondemocratische – is dat dit gebeurt ná de verkiezingen. Het CDA zei er dit over in haar verkiezingsprogramma: “Ook de boeren leveren een bijdrage aan de stikstofreductie waarbij maatwerk per regio het uitgangspunt is.” Maar in de Stemwijzer werd, bij de stelling “Er moeten geen nieuwe beperkingen komen op de activiteiten van boerenbedrijven”, als CDA-standpunt “mee eens” gegeven. De Stemwijzer is dit jaar 7,8 miljoen keer gebruikt. Hoeveel mensen lezen een verkiezingsprogramma?

Het landbouwbeleid is illustratief voor hoe er de afgelopen decennia door de grote machtspartijen is omgegaan met grote dossiers. Denk aan de afbouw van de hypotheekrenteaftrek, de verhoging van de AOW-leeftijd, het klimaatbeleid. Je kunt daar de files en de kilometerbeprijzing alvast bijzetten. In al deze dossiers was en is het voor deskundigen al lang duidelijk wat het probleem is én wat de oplossing zou kunnen zijn. Maar CDA en VVD durven het hun achterban niet te zeggen uit angst voor stemmenverlies. Uiteindelijk gaan ze door de knieën, omdat het onvermijdelijk is. Maar van dapper leiderschap is geen sprake.

Ik geef twee voorbeelden.

De hypotheekrenteaftrek. Al sinds de jaren negentig stellen experts dat dit systeem onhoudbaar is, omdat het de huizenprijzen omhoog jaagt en in feite subsidiering van de rijken is. Maar nog in 2010 hielden CDA en VVD vast aan het behoud ervan. Zelfs in 2012 zei de VVD nog dat haar uitgangspunt was de hypotheekrenteaftrek te behouden, al zou het alleen nog mogen gelden voor annuïtaire hypotheeklen. De VVD werd in 2012 de grootste partij, ging regeren met de PvdA en een geleidelijke afbouw van de hypotheekrenteaftrek werd ingezet. Nog steeds blijven de huizenprijzen maar stijgen, kunnen studenten, beginnende gezinnen en modale inkomens niet wonen waar ze

willen, met grote gevolgen voor hun levens en de samenstelling van de stedenpopulatie. Mede als gevolg van het hardnekkig vasthouden aan de hypotheekrenteaftrek.

Voor de kilometerbeprijzing – of het rekeningrijden – geldt iets vergelijkbaars. Ook hier zijn de experts het er al decennia over eens dat betalen naar gebruik – in plaats van het belasten van bezit, zoals nu gebeurt – de files kan helpen terugdringen. Het aanleggen van meer wegen helpt volgens de verkeersdeskundigen niet: het verkeer past zich erop aan en de wegen slibben weer vol. Van de laatste twintig ministers van verkeer waren er negen van CDA-huize en zes van de VVD. Na Neelie (toen-nog-Smit) Kroes, Hanja Maij-Weggen en Tineke Netelenbos was het onder Camiel Eurlings in 2009 bijna zover: vanaf 2012 zou er per kilometer betaald worden. Het kabinet had laten uitrekenen dat er dan 15 procent minder gereden zou worden, dat zowel het milieu als 59 procent van de automobilisten erop vooruit zouden gaan. Het plan was al door de Kamer, maar onder lobby van ANWB en Telegraaf haalde het de eindstreep niet. Sindsdien zijn VVD en CDA weer tegen het invoeren van een systeem van kilometerbeprijzing, ook al is ondertussen de hele Mobiliteitsalliantie (met onder andere ANWB en RAI Vereniging) voor. In hun verkiezingsprogramma's zien zowel VVD als CDA alleen iets in kilometerbeprijzing voor elektrische auto's. Met de Stemwijzer-stelling "In plaats van belasting op bezit moet er voor automobilisten een belasting komen per gereden kilometer" gaf het CDA als antwoord "oneens" en de VVD "neutraal". Toch hoeft het niemand te verbazen als straks kilometerbeprijzing onderdeel uitmaakt van het mobiliteitsbeleid van Rutte IV. Alleen is ook dit thema in de verkiezingsstrijd niet aan de orde geweest.

We zien het vertrouwen in overheid en politiek dit jaar flink dalen en steeds wordt de vraag gesteld: hoe is dat te herwinnen? Het antwoord: doe waar je voor in het leven bent geroepen: lever. Kom met oplossingen voor de grote problemen waar dit land voor staat en wees niet zo bang voor de toorn van de kiezers. Bert Wagendorp haalt in zijn column van 22 oktober Greta Thunberg aan, die verzucht dat er een klimaatleider moet opstaan die beseft dat het te laat is als we maatregelen uitstellen. Joe Biden zou zo'n leider kunnen, maar vreest Wagendorp, "als hij echt zou doen wat nodig is, wordt hij bij de volgende verkiezingen met huid en haar verslonden".

Dat geloof ik niet. Of tenminste, ik denk dat dapper leiderschap in Nederland beloond zou worden. Onze onderzoeken laten zien dat er voldoende steun is voor ambitieuzere klimaatmaatregelen, voor kilometerbeprijzing, voor het inkrimpen van de veestapel. Natuurlijk zijn er substantiële minderheden tegen. En er is zorg over de verdeling van de lasten, die moet en niet bij de minder draagkrachtigen terecht komen. Het moet eerlijk. Maar we zien ook dat kiezers doorgaans meegaan in de keuzes van degenen waar ze op gestemd hebben. Als het tenminste echte keuzes zijn. Kijk naar Angela Merkel en het *Wir schaffen das* in 2015. Denkt u dat de CDU-achterban vooraf in opiniepeilingen aangaf 'ja, laat honderdduizend vluchtelingen toe'? Nee, maar Merkel durfde de weg te wijzen, tegen de stroom in. En in 2017 won ze de verkiezingen ruim. Kijk naar wat er gebeurde toen Diederik Samsom in het Carrédebat in 2012 zei dat hij – anders dan Rutte, Wilders en Roemer – de Euro wél zou redden. Een impopulair standpunt. Hij werd om zijn

‘eerlijke verhaal’ gewaardeerd door de kiezers, steeg in de peilingen en kwam nog heel dicht bij de VVD.

Waarom zou dit traject niet voor het CDA weggelegd zijn? Wat als de christendemocraten al eerder luid en duidelijk de koers van Derk Boswijk hadden verkondigd? Had het dan zetels gewonnen, in plaats van er vier in te leveren? Dat is achteraf moeilijk te zeggen. Maar ‘rentmeesterschap’ is nog steeds een van de CDA-pijlers. “De aarde is niet van ons, maar we hebben wel de taak er goed voor te zorgen. Dat is rentmeesterschap en daarom is klimaatverandering een van de grootste opgaven van deze tijd”, is te lezen in het verkiezingsprogramma 2021. Ligt hier een kans die het CDA over het hoofd ziet? CDA-kiezers maken zich net zo goed zorgen om de opwarming van de aarde en ruim de helft wil een ambitieuzer klimaatbeleid dan dat van het demissionaire kabinet. De kiezers die dit niet willen zijn toch al vertrokken, er valt alleen nog maar te winnen.

De les die het CDA kan leren uit het rampjaar 2021: laffe politiek wordt afgestraft. Dit geldt overigens niet alleen voor het CDA, ook voor de andere formerende partijen. Positief geformuleerd: kiezers willen leiderschap en leiderschap vraagt om dappere keuzes. Doe wat nodig is.

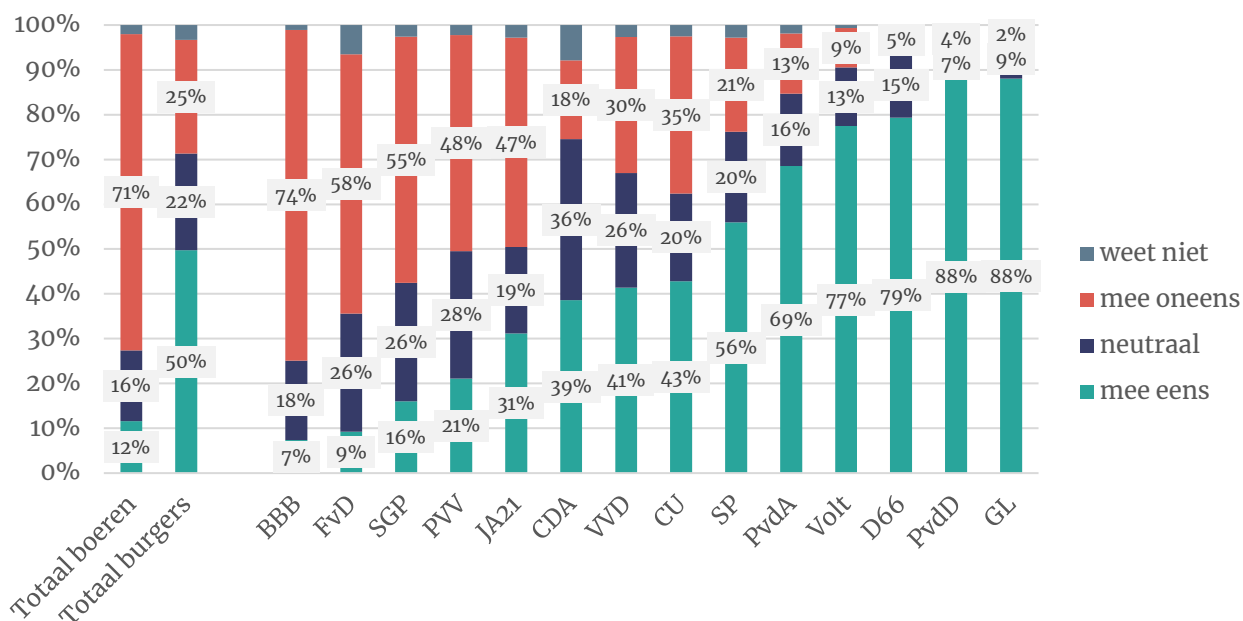
2.3 Klimaat, stikstof, boeren

Anders dan bijvoorbeeld de ChristenUnie is het CDA nooit een voorloper geweest als het ging om klimaatpolitiek. Met name in Rutte I, met Henk Bleker als staatssecretaris van Economische Zaken en Landbouw en Innovatie, werd de kant van de boeren gekozen. Ook (voormalig) CDA-kiezers zijn niet de meest fanatieke pleitbezorgers van klimaatbeleid, maar ze maakten zich eind 2020 – enkele maanden voor de Tweede Kamerverkiezingen – al net zo veel als ‘gemiddeld’ zorgen om de opwarming van de aarde en waren (en zijn) net zo sterk voor de energietransitie als gemiddeld. In september 2021 maakte 69 procent van alle Nederlanders zich zorgen op de opwarming van de aarde, onder CDA-kiezers was dat 59 procent. 62 procent vond eind 2021 dat een nieuwe kabinet meer moest doen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, onder CDA-kiezers was dat 51 procent.

CDA-kiezers stonden eind 2020 nog in sterke mate achter de boeren en hun protesten tegen de stikstofmaatregelen (47% wel, 27% niet). Slechts weinig CDA-kiezers vonden dat de veestapel moest halveren (12% vond van wel, rest niet of neutraal). Een jaar later (september 2021 – na de verkiezingen, waar het CDA opnieuw zetels verloor) zagen we echter in ons onderzoek voor de Volkskrant dat een groter deel (39%) van de CDA-kiezers wel openstaat voor krimp van de veestapel dan niet (18%). De rest oordeelde neutraal of wist het niet.

“De Nederlandse veestapel moet krimpen (het aantal dieren dat gehouden wordt voor vlees moet minder worden)” In welke mate bent u het eens of oneens met deze stelling?”. Basis: boeren (veehouders) n=981 (alleen 'totaal' gegeven), burgers, n= 2.054 (totaal en uitgesplitst naar huidige politieke voorkeur).

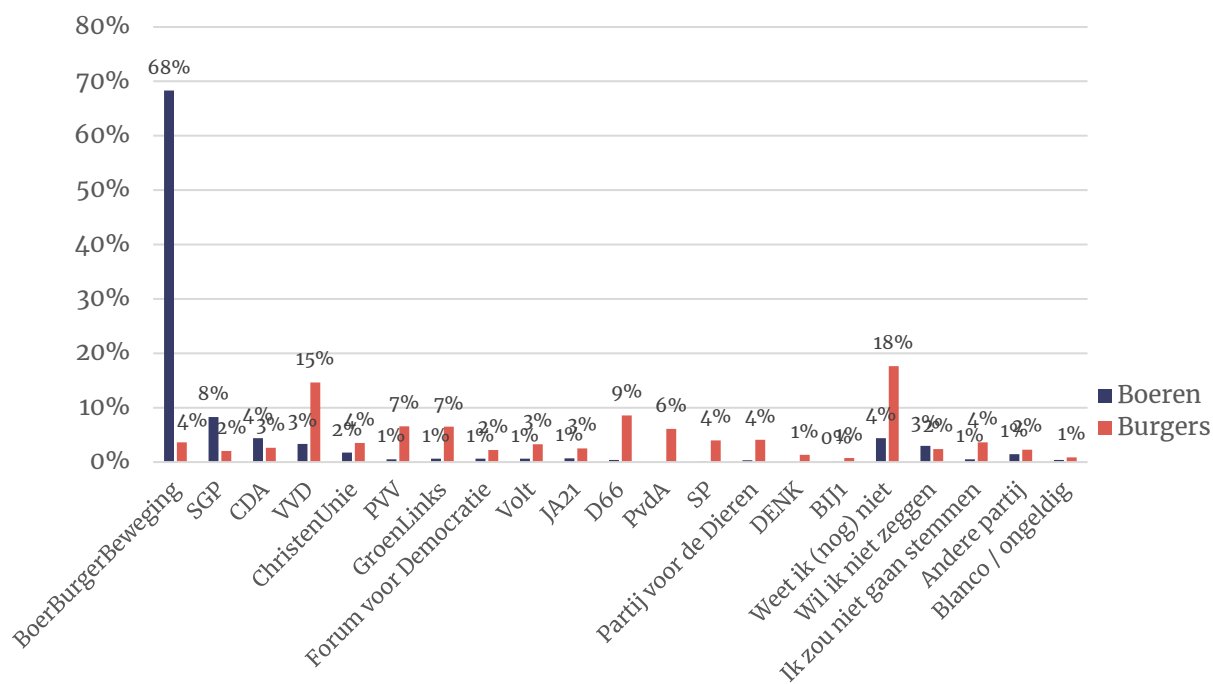

Is de (oude) achterban van het CDA dan van mening aan het veranderen? Dat is een deel van het verhaal: meningen hierover schuiven op, mede onder invloed van politieke leiders en kabinetsbeleid dat wordt gevoerd en uitgelegd.

Een andere verklaring is: de boeren-populatie stemt nauwelijks nog op het CDA. Als er in september 2021 Tweede Kamerverkiezingen waren geweest zou twee derde van de veeboeren stemmen op de BoerBurgerBeweging. De op-een-na grootste partij zou de SGP zijn. Nog slechts vier procent zou CDA stemmen.

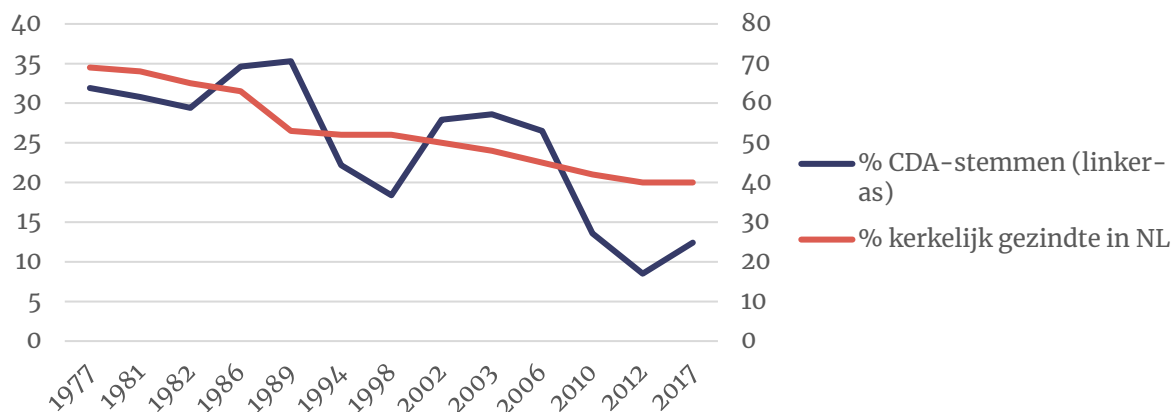

Op welke partij zou u op dit moment stemmen? Boeren N=allen: 981, burgers N=allen: 2.054. (september 2021)

2.4 Ontkerkelijking

Een verklaring waar we hier niet verder op ingaan is de ontkerkelijking¹ en het aandeel stemmen dat naar het CDA gaat. Deze twee lijnen lopen duidelijk parallel.

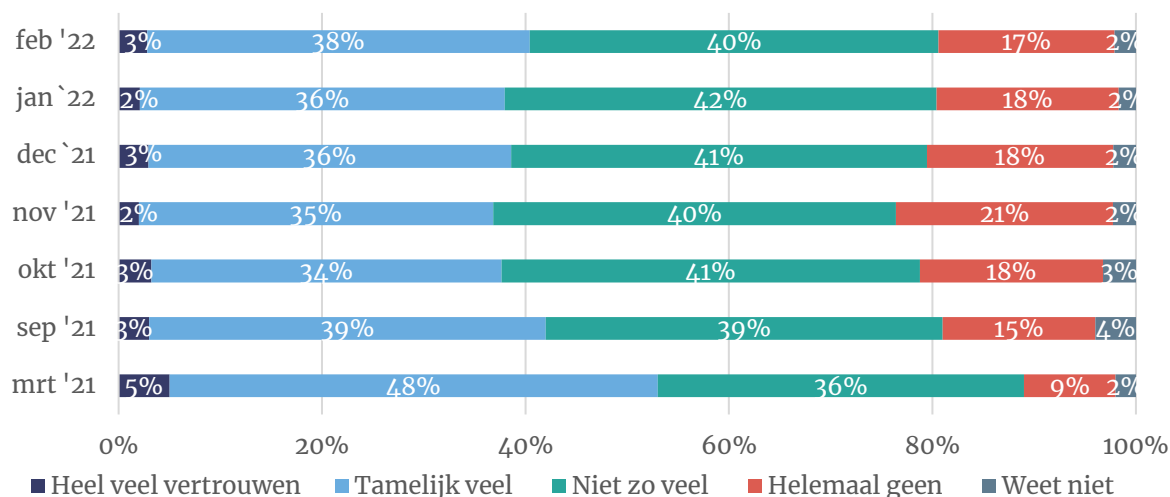
¹ Bron: CBS. Kerkelijke gezindte en kerkbezoek; vanaf 1849; 18 jaar of ouder.

2.5 Vertrouwen daalt, wantrouwende kiezers verlaten CDA

Een jaar geleden, vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen, had nog 53 procent vertrouwen in de Nederlandse overheid, nu is dat nog 41 procent.

Hoeveel vertrouwen heeft u in de landelijke overheid? (basis februari 2022: n=1.141)

High-trust en low-trust partijen

CDA-kiezers zijn kiezers die (normaal gesproken) vertrouwen hebben in de overheid (zo'n driekwart van de CDA-kiezers heeft vertrouwen in de landelijke overheid). Omgekeerd: als ze dit vertrouwen verliezen, verliezen ze ook het vertrouwen in het CDA en zoeken hun heil bij partijen als BBB en JA21.

Landelijk

Eind februari/begin maart '21 was 12 procent van degenen met vertrouwen van plan om landelijk op het CDA te gaan stemmen, van degenen die geen of weinig vertrouwen hadden was 5 procent dat van plan. Een jaar later (midden februari 2022) is dat 6 en 1 procent.

Het CDA is sinds maart 2021 (maar ook daarvoor al) kiezers die hun vertrouwen kwijt zijn geraakt verloren aan BBB, JA21, en PVV: partijen die het juist goed doen onder kiezers met weinig vertrouwen. Er zijn ook CDA-verlaters overgestapt naar VVD en ChristenUnie, zij hebben overwegend (nog) wel vertrouwen in de overheid, maar niet meer in het CDA, daarover meer in paragraaf 2.6 en 2.7.

Lokaal

Lokaal zien we dat veel kiezers met weinig of geen vertrouwen in de landelijke overheid terechtkomen bij de lokale partij en verder bij PVV, SP en JA21 (als dat mogelijk is). Ook zien we dat kiezers met weinig vertrouwen het nu veel vaker niet weten.

Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij ...?

(basis februari TK 2022: n=1.141, GR n=1.936)

	Tweede Kamerverkiezingen			gemeenteraadsverkiezingen		
	Totaal	wel vertrouwen	geen vertrouwen	Totaal	wel vertrouwen	geen vertrouwen
Een lokale partij				24%	17%	27%
VVD	14%	24%	5%	10%	19%	4%
D66	10%	17%	6%	6%	12%	3%
PVV	8%	1%	12%	4%	0%	5%
GroenLinks	6%	7%	4%	6%	6%	5%
PvdA	5%	6%	5%	5%	6%	6%
JA21	5%	2%	6%	2%	1%	3%
Volt	4%	4%	4%	1%	1%	1%
BoerBurgerBeweging	4%	1%	6%			
Partij voor de Dieren	4%	3%	4%	3%	3%	3%
SP	4%	2%	6%	3%	2%	5%
CDA	3%	6%	1%	5%	7%	2%
ChristenUnie	3%	5%	2%	3%	4%	3%
FvD	2%	1%	3%	1%	0%	1%
SGP	2%	2%	3%	2%	2%	3%
DENK	1%	1%	2%	1%	2%	1%
BIJ1	1%	1%	2%	1%	0%	2%
50Plus	1%	0%	1%	1%	0%	1%
Belang van Nederland	1%		2%			
Anders	2%	1%	3%	2%	1%	3%
Weet ik (nog) niet	18%	13%	21%	21%	16%	22%

2.6 Het uitblijvende Wopke-effect ...

“Het CDA, met nieuwe lijsttrekker Wopke Hoekstra, wint ten opzichte van november zes zetels en komt daarmee op 19 virtuele zetels.” Dit schreven we in ons peilingbericht van 15 december 2020, onder de titel “I&O zetelpeiling: Wopke-effect, CDA groeit naar 19 zetels”.

Het Wopke-effect zette echter niet door. Het CDA schommelde begin 2021 enige tijd rond de 18, 19 zetels, daalde naar 16 en kwam uiteindelijk uit op 15 zetels.

... en de geest van Pieter Omtzigt die het CDA achtervolgt

Dat had duidelijk ook te maken met de prestaties van Hoekstra zelf. Bij zijn aantreden in 2017 scoorde hij een keurige 6,7, twee jaar later was dit gestegen naar een 6,9 en was hij een van de meest populaire ministers (en politici) van Nederland, iets wat vaak zo is bij ministers van Financiën. Deze populariteit nam nog verder toe aan het begin van de coronacrisis – midden en eind 2020. Hoekstra werd gewaardeerd met een 7,0 (maar Mark Rutte ging daar nog overheen met een 7,3 en ook Hugo de Jonge noteerde zevens).

In die periode (eind 2020) was ook de leiderschapsstrijd in het CDA gaande. Pieter Omtzigt speelde hierin een belangrijke rol speelde en ook hij werd hoog gewaardeerd: december 2020 met een 7,2. Echter niet Hugo de Jonge en ook niet Pieter Omtzigt werd CDA-lijsttrekker, maar Wopke Hoekstra, met bovenstaande stijging in de I&O-peiling tot gevolg.

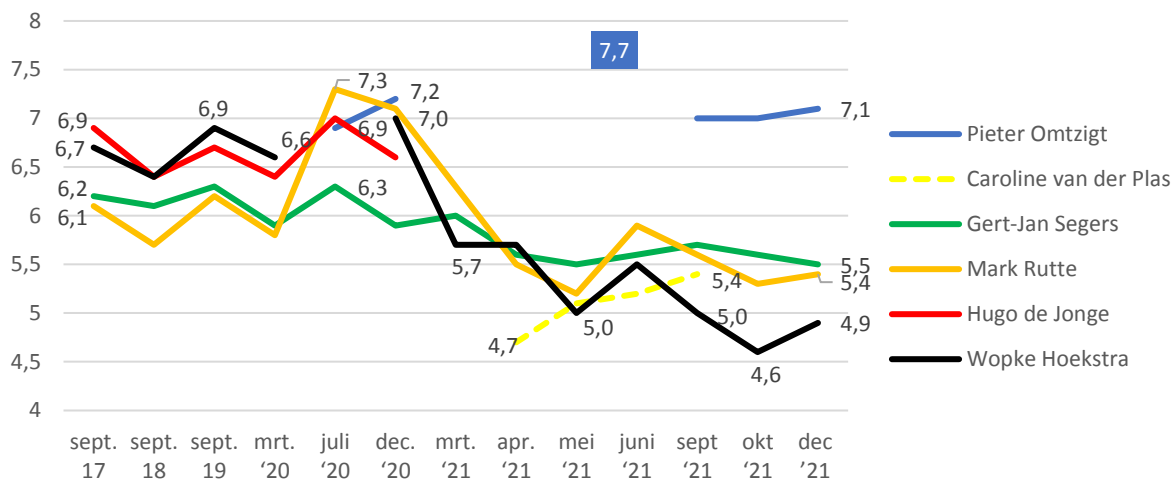
Begin 2021 – in de verkiezingscampagne – ging het echter rap mis. Hoekstra reed een scheve schaats in een campagne-filmpje en zijn optreden in de debatten was allesbehalve sterk. Zijn waardering daalde naar een 5,7 en in de periode daarna – ten tijde van de Toeslagenaffaire en het ‘sensibiliseren van Omtzigt’ – nog verder: een 5,0. In oktober 2021 noteerde Hoekstra nog maar een 4,6. Lager dan Gert-Jan Segers, Mark Rutte en Caroline van der Plas – leiders van directe concurrenten. En Hoekstra scoorde veel lager dan de man die de partij graag had geleid maar het CDA gedesillustreerd verliet: Pieter Omtzigt, die in juni '21 maar liefst een 7,7 kreeg van de kiezers en eind 2021 nog steeds een zeer goede 7,1. Mijlenver boven zijn oud-collega's verheven.

Waardering politici

"Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert?" (1 = heel slecht, 10 = heel goed)

Basis december 2021: kiezers die bekend zijn met de politicus, (Nmin = 302; Nmax = 980)

Bij zijn aantreden als minister van Buitenlandse Zaken – begin januari 2022 – is Hoekstra's waardering overigens wel iets gestegen naar een 5,5 (niet in de figuur).

2.7 CDA-verlaters vaak teleurgesteld in landelijk optreden CDA

Slechts een derde van de CDA-kiezers van vorig jaar (TK2021) is van plan op het CDA te gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Deze stemmen komen vooral terecht bij een lokale partij of de VVD.

CDA-kiezers switchen ook omdat ze vinden dat die andere partij ‘voor mijn gemeente betere plannen hebben’ en/of omdat deze partij het ‘in mijn gemeente goed heeft gedaan’.

Maar de CDA-achterban is vooral ook teleurgesteld in wat de partij sinds de Tweede Kamerverkiezingen heeft gepresteerd (CDA 37%).

Waarom stemt u bij de gemeenteraadsverkiezingen op <partij voor gemeenteraadsverkiezingen> en niet op <partij waarop is gestemd bij Tweede Kamerverkiezingen 2021>? Kiezers die bij GR22 op een andere partij stemmen dan bij TK21, uitgesplitst naar stemgedrag TK21. N = 875

	Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	PvdA	GL	FvD	PvdD	CU	Volt	JA21	BBB
Partij GR-voorkeur heeft voor mijn gemeente betere plannen	35	46	43	28	46	32	40	31	29	34	3/4	16	29	10
Ik ben teleurgesteld in wat partij TK21 sinds TK21 heeft gepresteerd	19	21	24	10	37	8	21	15	12	21	2/1	6	0	6
Ik zou wel willen, maar partij TK21 doet niet mee in mijn gemeente	19	3	4	46	0	25	3	14	44	17	1/7	54	45	66
Partij GR-voorkeur heeft het in mijn gemeente goed gedaan	18	23	18	14	26	19	19	14	9	8	8	18	21	14

In mijn gemeente is er een beter alternatief voor partij TK21	10	13	9	9	10	5	24	8	11	10	10	4	5	0
Ik ken een van de kandidaten van Partij GR-voorkeur	7	8	6	5	7	12	7	6	0	16	16	6	17	4
Partij GR-voorkeur heeft in mijn gemeente betere kandidaten	6	7	3	6	13	5	5	5	4	9	9	3	8	9
Partij TK21 heeft voor mijn gemeente minder goede plannen	4	6	4	0	5	8	8	5	0	9	9	3	0	6
Partij TK21 heeft het in mijn gemeente niet goed gedaan	3	2	1	0	7	6	10	5	6	3	3	0	0	0
Partij TK21 heeft in mijn gemeente minder goede kandidaten	3	3	5	1	5	5	6	3	0	6	6	3	0	0
Anders	11	8	8	10	5	16	10	16	12	9	9	23	8	15
n =	875	163	146	77	78	70	63	51	36	36	38	39	27	21

Voormalig CDA'ers teleurgesteld in landelijk CDA

CDA-kiezers die teleurgesteld zijn in het CDA en overstappen naar een lokale partij zijn teleurgesteld door de manier waarop het CDA met Pieter Omtzigt omging en vinden het gevoerde beleid vaak niet sociaal genoeg. De Toeslagenaffaire wordt regelmatig genoemd als symbool daarvoor. Veel kiezers constateren dat het “rommelt in de partij” en dat er “geen leiderschap” is.

Van CDA naar Lokale Partij

- *In wezen is er niets veranderd qua machtspolitiek in de partij sinds de verkiezingen van 2021. Daarbovenop komt nog de kwestie Omtzigt. Daaruit blijkt weinig respect voor goede Kamerleden. Met behoort blijkbaar de partijlijn te moeten volgen. De parlementariërs zijn blijkbaar uitvoerders van de fractievoorzitters.*
- *Het laten vallen van Omtzigt.*
- *Affaire Omtzigt.*
- *De toeslagenaffaire.*
- *Politiek is niet te vertrouwen. Ze beloven en zeggen veel, maar uiteindelijk draaien ze zich weg en volgen een ander pad.*
- *Gebrek aan Leiderschap.*
- *Niet doortastend in hun beleid.*
- *De Wethouder heeft een achterbaks onderonsje met Horeca zodat het kleinschalige cultuur aanbod vernietigd wordt. En we hebben al Horeca in Egmond Aan Zee, Egmond Aan den Hoef heeft een slechte snackbar , Een Indonesisch restaurant en een redelijke snackbar en een goede Italiaan. Ook een Vishandel die plateservice in de zaak heeft. De bakker heeft zijn lunchroom moeten sluiten van wege geen belangstelling. Dus een Espressobar en een duur restaurant met geile Haver "melk "latte gaat toch niet lopen.*
- *Geen verhoging pensioenen en AOW. Geen duidelijk en krachtig beleid. Meer gericht op macht. Is niet in staat in de afgelopen coalities iets te veranderen. Luistert niet naar kiezers.*

Switchers mbt Tweede Kamerverkiezingen

Van CDA naar BBB:

- *Totaal ongeloofwaardig. Wopke is geen sociaal Christen hij is een Neo liberale zelfverijkende*
- *De nuchterheid van BBB voorvrouw Van der Plas. De belangen van het platteland worden door haar beter behartigd dan het CDA. Het CDA is bovendien volkomen door het ijs gezakt in de affaire Omzigt.*
- *Het CDA leunt veel te veel naar de VVD en mag zich gerust wat onafhankelijker opstellen.*
- *Duidelijke taal. CDA is momenteel niet standvastig.*
- *Ja BoerBurgerBew. Heeft meer lef en eerlijk*
- *Opkomen voor het platteland en dit vooral groen houden ipv alles vol te bouwen.*

Van CDA naar VVD:

- *Gerommel in CDA en Wopke Hoekstra is geen leider. VVD is meer en meer een èchte liberale partij*
- *De voorzitter en cda is versplinterd. Niet meer duidelijk waar ze voor staan.*
- *Het liberale aspect spreekt mij t meest aan in de VVD. Aangezien ik christelijk ben, spreekt t CDA mij ook enigszins aan. De ene keer stem ik CDA, dan weer 'ns VVD. Met de resterende partijen heb ik helemaal niks.*
- *Rutte, we hebben geen betere premier. CDA kan ook.*

Van CDA naar CU:

- *ChristenUnie is standvastiger dan CDA en daar rommelt het. en ook dat met Pieter Omtzigt*
- *De affaire met Omtzigt. Het leiderschap gedoe tussen de Jonge en Hoekstra. Slecht functioneren van Hoekstra als leider. Ik zie de C van Christelijk niet terug en wil nu op pro Europese partij stemmen.*
- *Minder goed cda: kwestie omtzigt*
- *Regeert stabiel mee. CDA is misschien teveel een partij voor de boeren geworden*

Van CDA naar PvdA

- *Beter voor mijn portemonnee. CDA bezuinigd op de AOW.*
- *Komt op voor de ouderen*

Van CDA naar D66

- *Te veel gedoe bij CDA. Ik heb Omzigt gestemd*

Van CDA naar PVV

- *Oog voor gewone man CDA weg*

- *De duidelijke belangen welke de PVV geeft, en het CDA heeft de mensen het afgelopen jaar behoorlijk laten zitten*

Van CDA naar JA21

- *Beter kijken naar immigranten uit oorlog, en geen gelukzoekers. Bij het cda veel gedoe.*
- *Vervallen weer in het oude denken en doen*

Van CDA naar Volt

- *Pluspunt Volt: Europese samenwerking, CDA heeft Pieter Omtzigt niet meer in de gelederen*
- *De affaire met Omtzigt. Het leiderschap gedoe tussen de Jonge en Hoekstra.*
- *Slecht functioneren van Hoekstra als leider. Ik zie de C van Christelijk niet terug en wil nu op pro Europese partij stemmen*
- *Volt meer gericht op EU. Heb op CDA gestemd ivm goede vertegenwoordiging in de regio.*

3 Het profiel van de CDA-kiezer

3.1 Leeftijd: het CDA verliest jong en oud

Het CDA heeft – samen de PvdA en 50Plus – de oudste kiezers van Nederland: bij de TK-verkiezingen in 2021 was 45 procent 65 jaar of ouder. Met het krimpende electoraat zien we ook de vergrijzing toenemen. Van de 65-plussers denkt (februari '22) landelijk nog 8 procent op het CDA te gaan stemmen, van de jongeren 4 procent.

Voor de gemeenteraadsverkiezingen lijkt dit mee te vallen. 65-plussers blijven het CDA wederom redelijk trouw (8%), van de jongste jongeren (18-24 jaar, n=77) is dat maar liefst 11%.

Op welke partij zou u op dit moment stemmen? (februari 2022, naar leeftijd)

	Totaal	18-24	25-34	35-49	50-64	65+
Op welke partij stemmen bij GR-verkiezingen (mrt. 2022)						
Een lokale partij ²	27%	17%	21%	27%	30%	34%
VVD	9%	6%	8%	9%	11%	10%
PVV	3%	4%	3%	3%	3%	2%
CDA	6%	11%	3%	3%	6%	8%
D66	6%	11%	7%	5%	6%	5%
GroenLinks	6%	11%	8%	6%	6%	5%
SP	3%			2%	3%	4%
PvdA	6%	5%	3%	4%	6%	8%
ChristenUnie	3%	1%	3%	3%	3%	3%
Partij voor de Dieren	3%	9%	7%	2%	1%	2%
weet ik niet	18%	18%	22%	22%	16%	12%

	Totaal	18-24	25-34	35-49	50-64	65+
Op welke partij stemmen bij TK-verkiezingen (febr. 2022)						
VVD	13%	9%	7%	15%	14%	16%
D66	9%	6%	14%	5%	8%	9%
PVV	8%		8%	12%	9%	5%
CDA	4%	4%	3%	2%	3%	8%
SP	4%	1%	1%	3%	5%	5%

² Hier is categorie 'anders' (vaak lokaal) niet in verwerkt, zoals wel gedaan in het peilingbericht van 10 maart.

PvdA	5%	6%	1%	3%	4%	9%
GroenLinks	6%	17%	7%	6%	4%	3%
Forum voor Democratie	3%	3%	4%	4%	2%	1%
Partij voor de Dieren	4%	5%	6%	3%	4%	3%
ChristenUnie	3%	5%	2%	3%	4%	4%
Volt	5%	11%	8%	3%	4%	4%
JA21	5%	5%	6%	4%	5%	5%
SGP	2%	1%	3%	3%	3%	1%
BoerBurgerBeweging	4%		2%	6%	6%	4%
Weet ik (nog) niet	20%	22%	21%	23%	20%	17%

3.2 Opleiding: het CDA verliest vooral lager en middelbaar opgeleiden

Hoger opgeleiden zijn meer van plan te gaan stemmen (68%) bij de GR-verkiezingen dan middelbaar (60%) en lager opgeleiden (59%).

Mensen die nu bij de gemeenteraadsverkiezingen willen stemmen op het CDA zijn ongeveer even hoog opgeleid als gemiddeld. In 2018 waren de CDA-kiezers duidelijk lager opgeleid dan gemiddeld, wat uitgelegd kan worden als: vooral de middelbaar en lager opgeleiden stapten over. Waar stemmen de lager opgeleiden nu dan vooral op? Een lokale partij of - als die partij meedoet - de PVV. Landelijk is de BBB populair onder middelbaar en lager opgeleiden.

Op welke partij zou u op dit moment stemmen? (februari 2022, naar leeftijd)

	Totaal	Laag	Middelbaar	Hoog
Gaat zeker stemmen	63%	59%	60%	68%
Op welke partij stemmen bij GR-verkiezingen (mrt 2021)				
Een lokale partij ³	27%	37%	32%	18%
VVD	9%	7%	9%	11%
PVV	3%	4%	4%	1%
CDA	6%	6%	4%	7%
D66	6%	3%	4%	10%
GroenLinks	6%	3%	4%	11%
SP	3%	4%	2%	2%
PvdA	6%	6%	6%	6%
ChristenUnie	3%	3%	3%	4%
Partij voor de Dieren	3%	2%	4%	2%
SGP	2%	3%	3%	1%
Weet ik echt niet	18%	16%	18%	19%
Gestemd in 2018?				
een lokale partij	27%	32%	31%	20%
VVD	12%	8%	13%	15%
PVV	2%	4%	2%	1%
CDA	12%	14%	12%	9%
D66	8%	4%	5%	14%
GroenLinks	9%	5%	7%	15%
SP	4%	4%	5%	4%

³ Hier is categorie 'anders' (vaak lokaal) niet in verwerkt, zoals wel gedaan in het peilingbericht van 10 maart.

PvdA	8%	7%	6%	10%
ChristenUnie	4%	4%	4%	4%
Partij voor de Dieren	1%	1%	1%	1%
SGP	2%	4%	3%	1%
Op welke partij stemmen bij TK-verkiezingen (febr. 2021)	Totaal	Laag	Middelbaar	Hoog
VVD	13%	15%	14%	12%
D66	9%	3%	6%	14%
PVV	8%	13%	10%	3%
CDA	4%	5%	3%	5%
SP	4%	5%	4%	3%
PvdA	5%	5%	4%	5%
GroenLinks	6%	2%	4%	9%
Forum voor Democratie	3%	2%	4%	2%
Partij voor de Dieren	4%	2%	4%	5%
ChristenUnie	3%	3%	3%	3%
Volt	5%	3%	4%	8%
JA21	5%	5%	6%	4%
SGP	2%	3%	3%	1%
BoerBurgerBeweging	4%	7%	6%	1%
Weet ik (nog) niet	20%	20%	20%	19%

3.3 Stedelijkheid: vooral verlies in de stad

Onderstaande tabel laat zien hoe anders er gestemd wordt op het platteland (niet stedelijk) dan in de stedelijke gebieden: hoe minder stedelijk, hoe vaker men op een lokale partij, CDA, CU of SGP zou stemmen. Hoe stedelijker, hoe vaker D66, GroenLinks of Partij voor de Dieren.

Dat het CDA het niet goed in de grote steden zien we ook terug in de stadspeilingen die we deden in Amsterdam (van 3,5 naar 1,1%, het CDA zou uit de raad kunnen verdwijnen), Utrecht (van 5 naar 3%), Den Haag (van 7,5 naar 6,2%) en Groningen (van 5,4 naar 2,4%).

Deze verschillen zien we ook, maar in veel mindere mate bij de TK-voorkeur. Hier geldt wel dat BBB en SGP in de minst stedelijke gebieden zeer populair zijn. Als BBB bij de gemeenteraadsverkiezingen mee zou doen, zou ze het het CDA nog moeilijker maken.

Op welke partij zou u op dit moment stemmen? (februari / maart 2022)

GR-verkiezingen (maart '22)	Totaal	Zeer sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig stedelijk	Niet stedelijk
Een lokale partij ⁴	27%	14%	26%	31%	37%	43%
VVD	9%	7%	11%	11%	8%	8%
PVV	3%	4%	2%	2%	3%	1%
CDA	6%	3%	4%	7%	8%	9%
D66	6%	9%	6%	6%	4%	3%
GroenLinks	6%	10%	6%	5%	4%	3%
SP	3%	4%	2%	3%	2%	2%
PvdA	6%	6%	7%	4%	6%	6%
ChristenUnie	3%	3%	3%	3%	4%	3%
Partij voor de Dieren	3%	5%	3%	2%	1%	1%
SGP	2%	0%	2%	2%	3%	8%
Weet ik echt niet	18%	21%	19%	19%	14%	13%

TK-verkiezingen (febr '22)	Totaal	Zeer sterk stedelijk	Sterk stedelijk	Matig stedelijk	Weinig stedelijk	Niet stedelijk
VVD	13%	12%	15%	15%	11%	13%
D66	9%	10%	9%	10%	7%	6%
PVV	8%	6%	9%	6%	8%	8%
CDA	4%	2%	4%	6%	5%	4%
SP	4%	5%	3%	4%	4%	5%
PvdA	5%	5%	4%	5%	6%	3%
GroenLinks	6%	8%	6%	4%	3%	5%

⁴ Hier is categorie 'anders' (vaak lokaal) niet in verwerkt, zoals wel gedaan in het peilingbericht van 10 maart.

Forum voor Democratie	3%	1%	4%	3%	3%	1%
Partij voor de Dieren	4%	6%	4%	4%	2%	2%
ChristenUnie	3%	2%	3%	3%	4%	3%
Volt	5%	7%	5%	4%	4%	3%
JA21	5%	6%	4%	5%	5%	5%
SGP	2%	1%	2%	2%	3%	7%
BoerBurgerBeweging	4%	2%	3%	4%	7%	8%

Op welke partij zou u op dit moment stemmen? (maart 2022)

	Totaal	3 grote steden	West (excl G3)	Noord (GR, FR, DR)	Oost (OV, GD, FL)	Zuid (ZL, NB, LB)
GR-verkiezingen 2022, van plan te stemmen (maart 2022)						
Een lokale partij	27%	17%	27%	31%	27%	32%
VVD	9%	6%	10%	8%	6%	11%
PVV	3%	4%	1%	1%	3%	4%
CDA	6%	3%	6%	7%	6%	5%
D66	6%	8%	7%	5%	5%	5%
GroenLinks	6%	8%	7%	6%	6%	5%
SP	3%	3%	2%	2%	2%	4%
PvdA	6%	9%	5%	9%	6%	4%
ChristenUnie	3%	3%	3%	4%	5%	1%
Partij voor de Dieren	3%	4%	3%	5%	4%	1%
SGP	2%	2%	2%	2%	4%	2%
Weet ik echt niet	18%	20%	18%	15%	18%	17%

3.4 Resumerend

De CDA-kiezer is door de bank genomen oud, gemiddeld opgeleid (maar iets vaker lager opgeleid dan hoog opgeleid) en veelal woonachtig in de niet-stedelijke en plattelandsgebieden.

Met het krimpende CDA-electoraat neemt ook de gemiddelde leeftijd toe: jongeren lijken dit jaar nog iets meer af te haken dan ouderen. Hetzelfde geldt voor opleiding: lager en middelbaar opgeleiden lijken dit jaar meer af te haken dan hoger opgeleiden. Maar de daling zien we bij alle groepen.

